

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Metodika podpůrných opatření v inkluzivní tělesné výchově (ITV)

Autor: Ondřej Ješina a tým Centra APA, FTK UP v Olomouci

Oponenti: PhDr. Martin Lajza, PhDr. Jitka Vařeková, Ph.D., Mgr. Eliška Vodáková

Obsah

1	Personální podpora pro ITV	2
2	Nastavení cílů a hodnocení v ITV	10
3	Základní obsahová východiska a modifikace v ITV	15
4	Relevantní multimediální podpora	21
5	Desatero pro pracovníky v oblasti inkluzivní TV	27

Toto dílo je licencováno pod licencí Creative Commons BY-SA (Uveďte původ – Zachovejte licenci). Licenční podmínky najdete na <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode.cs>.

1 Personální podpora pro ITV

Osvícení pedagogové již v dávných dobách věděli, že pohyb a pohybová výchova je součástí lidského bytí. Vlastní pohyb není pouze důležitým projevem lidské existence, ale je také jedním ze základních předpokladů komplexního a harmonického rozvoje všech dětí. TV je tedy předmět, který by měli navštěvovat všichni žáci (Kudláček & Ješina, 2013). Jak uvádí Bartoňová a Ješina (2012) je podstatné, aby všichni, kteří se na integraci v TV podílejí, měli kladný postoj k celé problematice a byli vnitřně motivováni. Pokud rodiče mají kladný vztah k pohybovým aktivitám a vědí o možnostech osob se zdravotním postižením zapojit se do sportu a TV, pak sami aktivně působí na účast svého dítěte v TV. Podobné je to i s učiteli TV a asistenty pedagoga. Je na nich velká zodpovědnost za všechny žáky, včetně žáka se speciálně vzdělávacími potřebami (SVP). Neznalost této problematiky může zapříčinit jejich negativní postoj nebo nedůvěru ve vlastní schopnosti (Kudláček, Baloun, & Ješina, 2018). Zařazování problematiky ITV do vysokoškolské přípravy budoucích učitelů TV, podobně jako APA do vzdělávání osob působících na pozici asistent pedagoga je nezbytné pro potenciální zkvalitnění celého procesu. To, co může podpořit negativní postoj některých učitelů a rodičů, je domněnka, že TV není pro žáka se SVP důležitá (Kudláček, 2008). Je však třeba uvědomit si, že se nejedná jen o TV ve smyslu vyučovací jednotky. Součástí vzdělávání jsou i plavecké kurzy, lyžařské kurzy, nejruznější exkurze, výlety, školy v přírodě, či pohybová součást některých jiných předmětů (dopravní výchova, doplňující předměty jako dramatická výchova nebo pohybová a taneční výchova). Účastí v TV se zvyšuje pravděpodobnost účasti i na všech dalších vzdělávacích aktivitách realizovaných mimo prostory určené pro vzdělávání (tedy mimo klasické prostory školy). Naopak podpora neúčasti TV (často na hraně legislativních norem) ze strany školy předznamenává problémy účasti i v těchto ostatních aktivitách.

Společné hlavní cíle pedagogů v oblasti inkluzivní tělesné výchovy jsou:

- a) plánovat společné vzdělávání v tělesné výchově;
- b) realizovat společné vzdělávání;
- c) hodnotit studijní pokrok žáků se SVP a efektivnost používaných výukových a podpůrných strategií;
- d) účastnit se odborné spolupráce s cílem zlepšit kvalitu výuky pro žáky se SVP.

Hrubá struktura kompetencí hlavních pedagogických pracovníků podílejících se bezprostředně na realizaci ITV, tedy konzultant aplikovaných pohybových aktivit (konzultant APA) v roli poradce, učitel aplikované tělesné výchovy (učitel ATV) (respektive TV) v roli koordinačně řídicí i asistent pedagoga v roli podpůrné, vypadá velmi podobně. Při bližším pohledu jsou však role relativně jasněji vymezeny a předznamenávají vzájemná očekávání.

Konzultant APA

A) Plánovat společné vzdělávání v tělesné výchově.

Konzultant APA musí být schopen: 1) diagnostikovat potřeby žáků se SVP; 2) diagnostikovat osoby účastnící se společného vzdělávání v TV; 3) přizpůsobit obsah TV tak, aby naplňovala individuální potřeby všech žáků; 4) vytvořit výukové plány pro společné vzdělávání v TV; 5) připravit prostředí pro společné vzdělávání v TV.

B) Realizace společného vzdělávání.

Konzultant v oblasti aplikované tělesné výchovy (ATV) musí být schopen: 1) přizpůsobit výuku tak, aby naplňovala potřeby žáků v ATV; 2) formovat chování žáků tak, aby byly zajištěny optimální podmínky pro výuku ATV; 3) přizpůsobit komunikaci schopnostem žáků se SVP; 4) vést záznamy týkající se individuálních vzdělávacích plánů (IVP).

C) Hodnotit studijní pokrok žáků a efektivitu používaných výukových a podpůrných strategií. Klíčové role v této oblasti jsou: 1) Hodnotit studijní pokrok žáka se SVP ve vztahu k cílům IVP; 2) hodnotit úpravy obsahu vzdělávání v TV pro žáky se SVP; 3) hodnotit efektivnost používaných vzdělávacích, výchovných a podpůrných opatření; 4) hodnotit snahu učitele TV zapojit žáky se SVP.

D) Odborná spolupráce s cílem zlepšit kvalitu společného vzdělávání.

Aplikovaná tělesná výchova má mezioborový charakter a od odborníků v oblasti ATV lze proto očekávat pravidelnou spolupráci s jinými odborníky nebo rodiči žáků se SVP. Klíčové role v této oblasti jsou: 1) spolupracovat s odborníky v oblasti TV, sportu a volnočasových aktivit; 2) spolupracovat s dalšími osobami podporujícími studenty se SVP; 3) rozvíjet odborné dovednosti a znalosti v rámci celoživotního vzdělávání; 4) podporovat práva žáků se SVP na rovný přístup ke vzdělání.

Učitel ATV/TV

A) Plánovat společné vzdělávání v tělesné výchově.

Učitel ATV musí být schopen: 1) diagnostikovat potřeby žáků se SVP, 2) zmapovat postoje zainteresovaných osob ke společnému vzdělávání v TV; 3) zmapovat podmínky školy pro výuku TV; 4) vytvořit výukové plány pro společné vzdělávání v TV; 5) připravit prostředí pro společné vzdělávání v TV; 6) přizpůsobit obsah TV tak, aby naplňoval individuální potřeby všech žáků.

B) Realizace společného vzdělávání.

Učitel ATV musí být schopen: 1) přizpůsobit obsah výuky TV tak, aby naplňoval individuální potřeby všech žáků; 2) formovat chování žáků tak, aby byly zajištěny optimální podmínky pro výuku TV; 3) přizpůsobit komunikaci schopnostem žáků se SVP; 4) vést záznamy týkající se IVP či jiných plánů podpory.

C) Hodnotit studijní pokrok žáků a efektivitu používaných vzdělávacích, výchovných a podpůrných strategií.

Nezbytným aspektem výuky žáků se SVP je hodnocení jejich studijního pokroku a úspěšnosti vzdělávacích, výukových a podpůrných strategií. Klíčové role v této oblasti jsou:

1) Hodnotit studijní pokrok žáka se SVP ve vztahu k cílům IVP; 2) Hodnotit úpravy obsahu vzdělávání v TV pro žáky se SVP; 3) Hodnotit efektivnost používaných vzdělávacích, výchovných a podpůrných opatření.

D) Odborná spolupráce s cílem zlepšit kvalitu společného vzdělávání.

Aplikovaná tělesná výchova má mezioborový charakter a od odborníků v oblasti ATV lze proto očekávat pravidelnou spolupráci s jinými odborníky nebo rodiči žáků se SVP. Klíčové role v této oblasti jsou: 1) spolupracovat s odborníky v oblasti TV, sportu a volnočasových aktivit; 2) spolupracovat s dalšími osobami podporujícími studenty se SVP; 3) rozvíjet odborné dovednosti a znalosti v rámci celoživotního vzdělávání; 4) podporovat práva žáků se SVP na rovný přístup ke vzdělání.

Asistenta pedagoga pro ATV/TV

A) Plánovat společné vzdělávání v tělesné výchově.

Asistent pedagoga v ATV/TV musí být schopen pod vedením a v kooperaci s učitelem ATV/TV: 1) rozpoznat potřeby žáků se SVP; 2) zmapovat postoje zainteresovaných osob ke společnému vzdělávání v TV; 3) zmapovat podmínky školy pro výuku TV; 4) vytvořit výukové plány pro společné vzdělávání v TV; 5) připravit prostředí pro společné vzdělávání v TV; 6) přizpůsobit obsah TV tak, aby naplňoval individuální potřeby všech žáků.

B) Realizace společného vzdělávání.

Asistent pedagoga v ATV/TV musí být schopen pod vedením a v kooperaci s učitelem TV 1) přizpůsobit svou práci k obsahu výuky TV tak, aby naplňoval individuální potřeby všech žáků; 2) formovat chování žáků tak, aby byly zajištěny optimální podmínky pro výuku TV; 3) přizpůsobit komunikaci schopnostem žáků se SVP; 4) rozumět záznamům týkající se IVP či jiných plánů podpory.

C) Hodnotit studijní pokrok žáků a efektivitu používaných vzdělávacích, výchovných a podpůrných strategií.

Nezbytným aspektem výuky žáků se SVP je hodnocení jejich studijního pokroku a úspěšnosti vzdělávacích, výukových a podpůrných strategií. Klíčové role v této oblasti jsou pod vedením a v kooperaci s učitelem TV: 1) Hodnotit studijní pokrok žáka se SVP ve vztahu k cílům IVP; 2) Hodnotit úpravy obsahu vzdělávání v TV pro žáky se SVP; 3) Hodnotit efektivnost používaných vzdělávacích, výchovných a podpůrných opatření.

D) Odborná spolupráce s cílem zlepšit kvalitu společného vzdělávání.

Aplikovaná tělesná výchova má mezioborový charakter a od odborníků v oblasti ATV lze proto očekávat pravidelnou spolupráci s jinými odborníky nebo rodiči žáků se SVP. Klíčové role v této oblasti jsou: 1) spolupráce s odborníky v oblasti TV, sportu a volnočasových aktivit; 2) spolupráce s dalšími osobami podporujícími studenty se SVP; 3) rozvíjet odborné dovednosti a znalosti v rámci celoživotního vzdělávání; 4) podporovat práva žáků se SVP na rovný přístup ke vzdělání.

Je zřejmé, že pracovníci obdobného zaměření jsou poptáváni i v jiných než pedagogických oblastech. Zejména ve skandinávských zemích se setkáváme se specialisty v oblasti APA financované z rezortu zdravotnictví (Norsko) nebo sociálního (Finsko). Dlouhodobé financování z veřejných prostředků je realizováno pro „APA specialisty“ např. v Irsku. Model poradenských pracovníků pracujících jako součást školského poradenského systému je běžnější

v severní Americe nikoliv v Evropě. Zahraniční zkušenosti z USA a Kanady nás inspirují pro práci zejména v pedagogické oblasti.

Integrační proces není v TV možné realizovat bez adekvátní podpory pedagogickým pracovníkům. Již v roce 2011 bylo dle výsledků výzkumného šetření patrné, že 85,71 % (36) SPC (respektive jejich řídicích pracovníků) přesvědčeno o pozitivním přínosu zřízení pozice konzultant APA ve svém kraji. Pouze 14,29 % (6) SPC by nepřivítalo nebo se nedomnívá, že je nutné zřízení pozice konzultant APA. (Ješina, et al., 2011). Od školního (akademického) roku 2017/2018 dochází k podpoře společného vzdělávání v TV prostřednictvím třech projektů. Jedním z nositelů je Fakulta tělesné kultury UP v Olomouci (6 konzultantů APA), druhým Fakulta tělesné výchovy a sportu UK v Praze (2-3 konzultanti APA). V kombinaci s prioritami Olomouckého kraje v podobě projektu akčního plánu vzdělávání a přijetím 6 nových pracovníků na pozici konzultant APA se v součtu jedná cca 15 pracovních pozic. Dle dostupných informací Evropské federace aplikovaných pohybových aktivit (European Federation of Adapted Physical Activity) se stává ČR prvním státem, co do počtu takto zaměřených poradenských pracovníků v Evropě. Větší podporu pro společné vzdělávání nemá žádný stát v Evropské unii, což byla velká výzva a zároveň příležitost (Ješina, 2017).

Dlouhodobým etablováním pozice konzultant APA by bylo možné zabezpečit výše uvedenou podporu systému kontinuálně pro všechny stupně škol.

Mezi základní poptávanou pracovní činnost patří zejména konkretizování podpůrných opatření (pomůcky, konzultace u plánu pedagogické podpory či individuálního vzdělávacího plánu, případně předmětů speciálně pedagogické péče), kooperace při jejich naplňování, předávání metodických materiálů, zaškolování asistenta pedagoga, inspirace učitele TV, komunikace s rodičem. Dále zajištění kontaktů na případné další subjekty spolupodílející se na vzdělávání, předání kontaktů na volnočasové organizace, spolupráce při realizaci osvětových a vzdělávacích aktivit apod.

Zástupci škol a školských poradenských organizací tedy od nově zřízených pozic konzultantů APA mohou očekávat následující kroky.

Tabulka 1: Doručený postup deseti kroků při plánování a realizaci inkluzivní TV

Krok 1 <i>Kontaktování PPP, SPC či relevantního spolupracujícího subjektu</i> Cíl: zahájit celý proces.	Některá poradenská zařízení předloží konkrétní návrhy či kontakty. Některé kraje prioritně řeší rozvoj poradenství pro inkluzivní TV – např. Olomoucký kraj, nově také Ústecký kraj. Spolupracujícími subjekty mohou být také vysokoškolská pracoviště typu FTK UP v Olomouci, FTVS UK v Praze, FSpS MU v Brně, VŠ Palestra v Praze nebo pedagogické fakulty, nejvhodněji se sdruženými programy TV a speciální pedagogika nebo se zkušenostmi v oblasti ATV (např. UJEP v Ústí nad Labem, PdF v Plzni nebo PdF v Českých Budějovicích).
Krok 2	Nejprve mezi třídním učitelem nebo učitelem TV, případně jiným pověřeným pedagogickým pracovníkem, a

Prvotní schůzka – s rodičem/zákonným zástupcem nebo poradenským pedagogem

kompetentním externím pracovníkem (nejlépe konzultantem APA). Pokud bude konzultant kontaktován rodičem, pak nejdříve schůzka konzultant – rodič.

Cíl: zjistit relevantní informace a představy zainteresovaných stran, zjistit možnosti a podmínky školy.

Krok 3

Koordinační schůzka na půdě školy

Cíl: konfrontovat představy všech zainteresovaných a kompetentních osob o vzdělávání v TV a dalších pohybových programech.

Schůzka nejlépe za přítomnosti třídního učitele, učitele TV, pověřeného pedagogického pracovníka, řídicího pracovníka, rodiče (zákonného zástupce) a konzultanta APA. Před a po schůzce kontaktování pracovníka poradenského zařízení.

Krok 4

Vyžádání posudku registrujícího či zprávy odborného lékaře či zdravotnického pracovníka

Cíl: získat relevantní informace o zdravotním stavu žáka se SVP od registrujícího lékaře pro účely tvorby podkladů pro IVP nebo plánu pedagogické podpory (PLPP).

Rodič obdrží od školy, poradenského zařízení nebo dalšího spolupracujícího subjektu formulář, který může předložit registrujícímu lékaři svého dítěte (žáka). Rodič vysvětlí lékaři důvody, proč tým podílející se na vzdělávání potřebuje informace uvedené ve formuláři a vyzve ho k zodpovědnému vypsání doporučení. Aby byly splněny podmínky dle aktuálního znění §50 zákona 561/2004, jedná se tedy o lékaře registrujícího. V případě, že rodič neinicuje uvolnění nebo částečné uvolnění, pak je možné poptávat o informace i relevantního odborného lékaře (např. neurologa, diabetologa apod.) nebo zdravotnického pracovníka (např. fyzioterapeuta). Tyto informace pak mohou sloužit tvůrcům IVP pro TV jako zdroj informací pro vhodné úpravy obsahu a podmínek. Taký je možné tento krok neuskutečnit, avšak jedná se o zdroj relevantních informací, které jsou pro učitele TV velmi důležité, a může být výrazným limitem je nemít.

Krok 5

Diagnostika motoriky, emocí, preferencí a sociálního začlenění

Cíl: získat vstupní data o žákovi se SVP pro vytyčení a ověření dílčích cílů.

Konzultant APA ve spolupráci se zákonnými zástupci, žákem, školou a poradenským zařízením zrealizuje vstupní diagnostiku před tvorbou IVP nebo v počátku realizace PLPP nebo IVP.

Krok 6

Tvorba podkladů pro PLPP či IVP

Cíl: nastavit plán vzdělávání dle aktuálních norem a standardů.

Na základě školního vzdělávacího plánu, tematického plánu učitele, vyjádření a přání rodičů (zákonných zástupců), lékařského doporučení, případně doporučení dalších odborných pracovníků vypracuje konzultant APA podklady pro podpůrná opatření. Navrhne pro speciálně poradenské centrum (SPC) normovaná a nárokových podpůrná opatření

	a naplánuje získání (pronájem) nenárokových opatření (metodické materiály, kompenzační pomůcky apod.).
Krok 7 Realizace osvětového programu nebo peer tutoring programu Cíl: pozitivní ovlivnění sociálního klimatu ve třídě a škole, vytvoření předpokladů pro pochopení speciálních potřeb spolužáka a vytvoření povědomí vrstevníků o možnostech pohybových aktivit konkrétního žáka se SVP.	Program typu Paralympijský školní den (pro mladší žáky či děti v MŠ upraven pod názvem pÁPÁ hrátky) nebo peer tutoring program zaměřený cíleně pouze na třídu s integrovaným žákem má za cíl pozitivní formování postojů spolužáků k účasti žáka se SVP v TV a dalších pohybových programech.
Krok 8 Průběžné intervence Cíl: poradensky podpořit pedagogy, společně hodnotit plnění úkolů a cílů, flexibilně reagovat na aktuální dynamiku třídního kolektivu při realizaci TV a dalších pohybových programů.	Intervencí se myslí celoroční setkávání konzultanta APA s pedagogy a spolupůsobení v reálných podmínkách TV, včetně společných rozborů hodin a plánování, poradenství, zaškolování v některých specifických aktivitách, případně se spolupodílí na celoživotním vzdělávání.
Krok 9 Zapůjčování didaktických a sportovně-kompenzačních pomůcek Cíl: zvýšit kvalitu vzdělávacího procesu v TV a dalších pohybových programech.	Konzultant APA společně s pedagogy vydefiniuje a zajistí baterii pomůcek a metodických materiálů, které by škola mohla získat mimo systém podpůrných opatření. Současně s tím zajistí společně nákup pomůcek ze systému podpůrných opatření tak, aby byl vhodně aplikovatelný v TV.
Krok 10 Evaluační intervence a následné vytvoření plánu Cíl: zhodnotit efekt celého procesu vzdělávání v TV a dalších pohybových programech, nastavit následující intervenční a podpůrná opatření.	Pedagogové v TV společně s konzultantem APA provedou na závěr intervenčního období evaluaci v oblasti motoriky, emocí, preferencí a sociálního začlenění při TV. Na základě výsledků pak připraví společně plán pro následující období.

Základním problémem je neexistence systematické podpory v oblasti TV a pohybově orientovaných programů. Inovace postupu a změny v myšlení spočívají zejména v zapojení koordinačních regionálních pracovníků tzv. metodiků pohybové gramotnosti – konzultantů aplikovaných pohybových aktivit (zkráceně konzultantů APA). Pokud školské poradenské pracoviště preferuje spolupracující subjekty nezapojuvat, očekává se pak jejich hlubší spolupráce se školou nejen v oblasti TV, ale i dalších pohybově orientovaných programech,

včetně vzdělávání mimo prostory běžné určené pro vzdělávání (výlety, školy v přírodě, exkurze, dopravní výchova).

Pro spolupráci školy, zákonného zástupce a poradenského pracoviště zde navrhujeme další subjekt, podílející se na vzdělávání, zastoupený právě konzultantem APA mimo oficiální systém školských poradenských zařízení. Pokud je konzultant APA součástí těchto zařízení, pak je postup shodný jako při kontaktování ostatních zástupců SPC či PPP.

Doporučení poradenských zařízení pro vzdělávání žáka se SVP pak mohou obsahovat i kontakt na další subjekty, které se na vzdělávání mohou podílet. Jedná se nejčastěji o ověřené organizace nebo jednotlivce, kteří mají zkušenosti z obdobně realizovaných intervencí. Po jejich kontaktování nejčastěji dochází k organizačním schůzkám s dohodou následných formalizovaných i neformalizovaných kroků. Zapojení těchto subjektů pak školám garantuje ověřený metodický postup, který vede k vyšší kvalitě vzdělávání žáků se SVP i jejich spolužáků bez SVP při zachování plnění všech povinností školy s maximálním možným snížením administrativního tlaku, který s dalšími subjekty společně sdílí.

Před podepsáním konkrétní smlouvy o spolupráci je vydefinována její podoba, která může být více či méně konkretizovaná. Může také zůstat otevřená nebo vždy specifikovaná v dodatcích ke smlouvě. Tuto spolupráci je vhodné deklarovat také ve formulářích:

- Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami ve škole (analogicky ve školském zařízení) – deklaruje poradenské zařízení jako např. podpůrné opatření jiného druhu.
- Individuální vzdělávací plán – deklaruje škola jako další subjekty podílející se na vzdělávání žáka. Zároveň v kolonce podpůrná opatření jiného druhu lze uvést konkrétní podporu od těchto subjektů, která nevyžaduje finanční nároky na systém podpůrných opatření (např. zapůjčení sportovně-kompenzačních pomůcek; zaškolení pedagogického pracovníka apod.).
- Plán pedagogické podpory – deklaruje škola jako podpůrné opatření jiného druhu, doplněné o doporučení k odbornému vyšetření (jiné). Toto vyšetření se může týkat doporučení registrujícího lékaře a diagnostiky motoriky, případně relevantních psychosociálních charakteristik při začlenění žáka se SVP do vyučování.

Tabulka 2: Příklad konkrétní spolupráce

Spolupracující subjekt:

Centrum APA zřízené na Katedře aplikovaných pohybových aktivit Fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Podoba (předmět) spolupráce:

Vypracování IVP nebo podkladů pro IVP do tělesné výchovy; vypracování plánu nebo podkladů pro plán pedagogické podpory; zapůjčení sportovních a sportovně-kompenzačních pomůcek; poradenství při výběru nárokových relevantních pomůcek pro pohybové programy realizované školou či školskou organizací; přímá poradenská podpora při realizaci vyučovací jednotky TV; personální podpora při realizaci krátkodobých jednorázových pohybových programů (kurzů, výletů, pobytových akcí); diagnostika a evaluace vybraných charakteristik (motorika, psycho-sociální oblast relevantní pro TV); realizace peer tutoring programu pro TV; realizace osvětové a vzdělávací akce typu Paralympijský školní den; poskytnutí metodických materiálů pedagogickým pracovníkům; zaškolení pedagogického pracovníka při realizaci plaveckého nebo lyžařského kurzu.

Spolupracujícími subjekty však mohou být i zdravotnické organizace (relevance k fyzioterapeutickým či ergoterapeutickým vyšetřením a konzultacím), školská zařízení při naplňování náhradní výuky (např. při zrušení povinné výuky poslední vyučovací hodinu viz § 50 Školského zákona?), spoluúčast dalších vzdělávacích subjektů při nemocnicích či jiných léčebných zařízeních.

2 Nastavení cílů a hodnocení v ITV

Cíl musí být ověřitelný, chcete-li měřitelný či zjištělný. Ne však měřitelný pouze ve smyslu zjišťování výsledného výkonu, tedy kvantitativním. Měřitelnost či zjištělnost nebo ověřitelnost je možná i ve smyslu kvalitativním. Při ověřování plnění cíle může být přes veškerou snahu určitá míra subjektivity. Neměla by však být tak vysoká jako jsme někdy svědky (viz příklad z praxe X).

Cíle musí být dostatečně konkrétní, obecná formulace typu „výchova k fair play“ není sama osobě negativní, ale nejedná se o cíl. Je to prostředek k rozvoji osobnosti a chápání vztahů, pravidel chování apod. Cílem však není, pokud se nejedná o žáka, který má právě tyto parametry osobnosti v nerovnováze a je nutné se jim individuálně věnovat. Pokud se však jedná o žáka například s poruchou autistického spektra, není často nutné toto ještě zdůrazňovat v rámci cílů. Takový žák naopak může dodržovat předem daná pravidla hned od začátku důsledněji, než samotný učitel. Obdobně u (z hlediska chování) „bezproblémového“ žáka s DMO nebo zrakovým postižením není toto opět nutné do IVP uvádět. Konkrétním vzdělávacím cílem např. může být znalost pravidel konkrétního sportu. Ověříme testem pravidel sportu a můžeme tím např. vyvážit, že žák s DMO nebyl schopen zakončit úspěšně 6 z 10 dvojtaktů, což bylo kritérium pro hodnocení 1. Plnění výchovných cílů je obtížněji ověřitelné než kognitivních (vzdělávacích), přesto je možné. Např. chceme, aby se žák více zapojoval do společných pohybových aktivit. Vyšší mírou zapojením předpokládáme i větší motivovanost, uvědomění si významu pohybu pro jeho život apod. Tak často zmiňovaná

„snaha“, tu u žáka se SVP je možné ověřit pozorováním (viz téma diagnostika), kdy pověřím asistenta pedagoga, aby zrealizoval strukturované pozorování a porovnáním s dřívějšími výsledky mohl zjistit vzrůstající nebo naopak klesající míru (pozor na chyby v úsudku, více viz kapitoly zabývající se diagnostikou). Zdravotní cíle sice sleduji, je vhodné si je vyhodnotit pro sebe, dát žákovi zpětnou vazbu, ale nebývají součástí celkového hodnocení, už vůbec ne numerického vyjádření. Zahrnuje v sobě např. vyrovnávání svalových dysbalancí, úbytek tuku a nárůst aktivní svalové hmoty apod. I toto je měřitelné v prostředí TV a dává určitou zpětnou vazbu. Obezřetní by měli být učitelé TV zejména v senzitivním období dospívání. Tato data a zpětná vazba musí být prezentována citlivě, sdílení výsledných dat musí respektovat etické normy a nemělo by být zveřejňováno. Splnitelnost specifických cílů lze pak považovat za vrcholné kritérium pro další hodnocení. Je vysoce individuální a znamená splnění nebo částečné splnění toho, co považují rodiče nebo žák za nejdůležitější a může být nejvýznamnějším pozitivním efektem zapojení do žáka do společného vzdělávání v TV, případně jiných pohybových aktivit na škole.

IVP pro TV je většinou pro všechny zúčastněné z hlediska jeho specifčnosti problematický. Proto se v této kapitole budeme snažit přiblížit postup při jeho zpracování a další okolnosti, které se IVP a inkluzivní TV týkají. Abychom byli jako pedagogové schopni adekvátně zhodnotit efektivitu výchovně vzdělávacího procesu, je nutné zařadit diagnostiku jako jeho nedílnou součást. V TV se jedná o jednu z velmi podceňovaných součástí výuky. V praxi se často setkáváme s technikou „kouknu a vidím“. Případně argumenty, že za letitou praxi snad učitel TV ví, co má diagnostikovat. I když v žádném případě nezpochybňujeme a nerozporujeme kompetence zkušených „tělocvikářů“, přesto by bylo vhodné se alespoň zamyslet nad zařazením diagnostických nástrojů do výchovně-vzdělávacího procesu. Diagnostika nám pomáhá objektivizovat stav třídy a jednotlivých žáků. Dává nám šanci lépe

nastavit výukové cíle. Prostřednictvím vstupní a výstupní diagnostiky můžeme hodnotit progres s případně jej zařadit i do celkového hodnocení žáka, nejčastěji numerického vyjádření v průběhu školního roku nebo i v jeho závěru.

Diagnostika motorických dovedností a z toho vyplývající vhodně nastavené aktivity jsou obtížnější u žáka, který s TV začíná (nebyl v předchozích letech do TV začleněn). Proto je důležité, aby byla prováděna průběžná evaluace IVP, z důvodu včasného zařazení nutných úprav.

V případě průběžné evaluace inkluzivní TV je nejvhodnější použití metody pozorování a rozhovoru. Při hodinách TV doporučujeme sledovat následující:

- Zvládá žák se SVP pohybové aktivity, které jsou v IVP uvedeny?
- Stíhá všechny aktivity, které jsou v IVP pro dané časové období uvedeny?
- Jsou modifikace, které jsou uvedeny v IVP, zvoleny správně?
- Zvládl by žák se SVP více aktivit, jiné provedení, nepotřebuje tolik modifikací?
- Jsou potřeba speciální sportovní pomůcky či jsou zvoleny správně?
- Jak probíhá forma paralelní, integrovaná nebo separovaná? Jsou zvoleny u daného žáka se SVP správně?
- Jak reagují na integraci žáka se SVP spolužáci? Nemají s modifikací her pro žáka se SVP problém? Spolupracují s ním?
- Je žák se SVP schopen si pohybové aktivity modifikovat sám?
- Jak vypadá spolupráce s asistentem? Nevyužívá žák se SVP pomoci asistenta i tam, kde není potřeba?
- Baví žáka se SVP tělesná výchova?
- Do kterých aktivit se zapojuje nejraději?
- Jak se cítí během jednotky TV a po ní? Je unavený? Pociťuje bolest?

Pokud uznáme, že je potřeba udělat v obsahu IVP změny, je možné je zařadit v průběhu školního roku dle aktuální situace (doplňovat nebo i zcela změnit – např. nepřinášejí-li dosavadní postupy očekávaný efekt nebo vyvstanou-li nové okolnosti, které je důležité reflektovat). Dvakrát ročně školské poradenské zařízení vyhodnocuje dodržování postupů a opatření uvedených v IVP (Jucovičová et al., 2009).

Na konci uplynutí doby, pro kterou byl IVP vytvořen, je dobré provést reálné zhodnocení. Mělo by se hodnotit splnění jednotlivých cílů popsanych v IVP, žákovo zlepšení či zhoršení v určitých dovednostech, znalost učiva dle ŠVP (školního vzdělávacího plánu), celkový dojem z žákova přístupu k TV a klima ve třídě. Pro reálné zhodnocení dosaženého zlepšení či zhoršení v pohybových dovednostech a schopnostech je dobré provést znovu test motorických kompetencí, který byl proveden na začátku docházky žáka se SVP do TV. Důležitá součást hodnocení je doporučení pro další rok. Po prvním roce jsme schopni objektivně říci, jaké pokroky žák udělal, a to je dobré využít při tvorbě IVP pro další rok.

Hodnocení vychází z posouzení míry dosažení očekávaných výstupů formulovaných ve školních vzdělávacích programech, případně plánu pedagogické podpory či individuálním vzdělávacím plánu. Hodnocení je pedagogicky zdůvodněné, odborně správné a doložitelné. Nemělo by být čistě subjektivní, ale mělo by být postaveno na maximálně možných objektivních kritériích, které jsou měřitelné. Tato měřitelnost však může mít i kvalitativní

charakter, zdaleka se nejedná pouze o „fyzikální“ měřitelnost dosažených časů či vzdáleností. Ve zkratce uvádíme několik poznámek k hodnocení:

- Hodnocení v sobě zahrnuje znalost vstupních a výstupních dat i průběhu pedagogického procesu.
- Hodnocení se týká i dosažení či nedosažení vytyčených individuálních cílů.
- Hodnocení je měřitelné dle vytyčených kritérií. Ty mohou být kvalitativní i kvantitativní.
- Hodnocení není pouze známkování.
- Hodnocení není pouhé měření.
- Hodnocení nemusí být nastaveno ve vztahu k celostátním normám či průměru, ani k průměru ve třídě.
- Hodnocení může být nastaveno individuálně, tedy ve vztahu ke zlepšení v průběhu školního roku či jiného časového vymezení s ohledem na specifika progredující či regredující diagnózy žáka.

Hodnocení je možné fundovaně vytyčit pouze, pokud respektuje cíle, které jsme si na začátku časového období (školní rok) nebo v jeho průběhu vytyčili. Legislativní normy umožňují hodnotit závěrečnou známku, tedy numericky, nebo slovním popisem. Navzdory různým názorům se ztotožňujeme s tím, že by při realizaci plánu pedagogické podpory nebo IVP v ITV měl být brán zřetel na názor a přání rodičů. Pokud jsou zastánci numerického hodnocení, není důvod proč je přesvědčovat o opaku. Pak však v praxi narážíme na běžný problém, že vlastně u nás řada učitelů TV neumí (!) hodnotit. K tomuto závěru nás vedou nejen výsledky některých našich výzkumných šetření, ale zejména poznatky z praxe a případy, které nikdy do výzkumů zařazovány nebyly. Je velmi obtížné stanovit úpravy hodnocení do přílohy IVP pro TV, když učitel není schopen správně popsat svoje vlastní kritéria hodnocení u žáků bez SVP. Zároveň je ale pochopitelný citlivý přístup pedagogického hodnocení.

Technika „kouknu a vidím“ se stejně jako v diagnostice vstupní nebo výstupní (evaluaci) neuplatňuje dobře analogicky ani ve výsledném hodnocení. Pokud se tedy zaměříme na podpůrná opatření v TV, pak je nutné společně s konzultanty APA najít právě ta kritéria hodnocení žáka se SVP, která jsou měřitelná, přiměřeně dosažitelná a zároveň dostatečně rozvíjející. Jak už bylo výše uvedeno, hodnocení a správné nastavení cílů jsou spojitě nádoby. Při respektu k tradičnímu stanovení vzdělávacích, výchovných a zdravotních cílů je vhodné doplnit specifické cíle. Ty respektují přání rodičů, případně vyplynou z rozhovoru s nimi.

Nekritický přístup k žákovi se SVP či absence hodnotících kritérií v TV u všech žáků bývá negativně přijímaný i ostatními spolužáky. Někdy je tedy efekt opačný od původního motivu pedagoga s negativním dopadem na celou třídu. Kritérii hodnocení však zdaleka nemusí být pouze splnění či nesplnění absolutních výkonů. Možnostmi pro stanovení kritérií vhodných pro závěrečné hodnocení může být:

- a) zlepšení žáka se SVP (komparace s vlastními výkony na začátku roku či před výukovým blokem konkrétní pohybové aktivity);
- b) zvýšená kvality pohybového vzorce (strukturovaný záznamový arch);
- c) zvýšení zájmu o pohybové aktivity ve volném čase (strukturovaný rozhovor, actigraph);
- d) úroveň znalostí z oblasti TV a sportu (didaktický test, samostatné úkoly);

- e) úroveň znalostí z oblasti vnímání pohybu pro zdraví (didaktický test, samostatné úkoly);
- f) zvýšení zapojení do pohybových aktivit (strukturovaného pozorování);
- g) zvýšení zájmu a vlastního zapojení do pohybových aktivit (chytré hodinky, sporttester, krokoměr);
- g) zlepšení dovedností při používání sportovně-kompenzačních pomůcek (pozorování);
- h) prezentovaná znalost pravidel vybraných sportů (zkoušení, didaktický test);
- i) splnění jiného samostatného alternativního úkolu ve vztahu k ostatním spolužákům (prezentace specifického tématu ostatním - např. paralympijské hry, medailonek sportovce s postižením apod.).

Způsoby a předmět hodnocení by neměl opouštět původně nastavené cíle. Měl by být nejen v jejich souladu, ale měl by být i podkladem pro školní poradenské zařízení (ŠPZ) jako doklad adekvátnosti nebo deficitu podpůrných opatření. Splnění cílů a jejich hodnocení částečně odráží i následující otázky, která mohou být inspirací pro pedagogické pracovníky ve vztahu ke zprávě, kterou může jako relevantní podklad hodnocení poskytnout ŠPZ.

1. Je žák v hodině TV aktivní?
(úplně souhlasím - částečně souhlasím - méně souhlasím - nesouhlasím)
2. Převažující postup při začlenění žáka do výuky TV?
(s asistentem - bez asistenta - s ostatními spolužáky - individuálně)
3. Jako pedagog jsem schopen/schopna vždy samostatně vymyslet modifikace k dané aktivitě v TV.
(úplně souhlasím - částečně souhlasím - méně souhlasím - nesouhlasím)
4. Využívám jako pedagog pomůcky pro TV získané z podpůrných opatření?
(úplně souhlasím - částečně souhlasím - méně souhlasím - nesouhlasím)
5. Jaké pomůcky, mám jako pedagog ve škole k dispozici z podpůrných opatření (PO)?
.....
6. Využívám jako pedagog kromě pomůcek z PO i jiné pomůcky? Pokud ano, tak které a z jakých zdrojů je škola získala.
.....
7. Naše doporučení (potřeba) pomůcek pro příští období.....
.....
.....
8. Účast žáka na vzdělávání mimo budovu školy:
 - a) lyžařský výcvik (zúčastnil se - nezúčastnil se - nebyl realizován)
 - b) plavecký výcvik (zúčastnil se - nezúčastnil se - nebyl realizován)
 - c) škola v přírodě (zúčastnil se - nezúčastnil se - nebyl realizován)
 - d) výlety, exkurze (účastní se - někdy se účastní - neúčastní se)
 - e) další aktivity.....

9. Zapojuje se žák do další organizované činnosti školou nebo školským zařízením?
(družina, DDM, internát, školní klub)
ANO/ NE (pokud ano do jaké)
10. Zapojuje se žák do jiné mimoškolní aktivity?
ANO/NE (pokud ano, do jaké).....
11. Navštěvuje žák fyzioterapeuta?
ANO/NE (pokud ano, jak často).....
12. Od kterého roku se žák účastní TV?.....
13. Hlavní cíl, který si pedagog stanovil při práci s žákem – v oblasti fyzické, psychické, sociální?
.....
.....
.....
.....
14. Dosažené pokroky, progres/regres za dané období v oblasti fyzické, psychické, sociální?
.....
.....
.....
.....
.....
15. Na co je vhodné se dominantně zaměřit při další práci?
(samotný žák - kolektiv třídy - pedagogové - rodiče - škola)
.....
16. S rodiči žáka se spolupracuje?
(výborně - hodně dobře – dobře – méně dobře - špatně)
17. Další poznámky (celkové zhodnocení, nedostatky, nápady na zlepšení, atp.)

Datum vyplnění:.....

Podpis pedagoga:.....

3 Základní obsahová východiska a modifikace v ITV

Při ITV s účastí žáka se speciálními vzdělávacími potřebami ve všech formách (organizačních, didakticko-metodických aj.) je nutné mít na paměti především tato čtyři pravidla (Kudláček & Ješina, 2008), která doplňujeme v současném systému inkluzivního školství o páté a šesté. Tyto pak označujeme jako principy (zásady):

- **aktivity musejí být pro všechny žáky bezpečné!** (s přiměřenou mírou rizika zranění běžnou pro pohybové aktivity)
- aktivit musejí být smysluplné!
- ne každá aktivita je vhodná pro všechny stejně!
- žáci nesmějí trpět pocitem ochuzení z důvodu společného vzdělávání se žákem se SVP!
- **povinností pedagoga v konkrétní třídě je vzdělávat všechny žáky!** (bez ohledu na osobní preference nebo subjektivně vnímanou míru motivace)
- pokud se pedagog necítí být pro konkrétní činnosti v inkluzivní TV kompetentní, pak musí být jeho snahou využít odborné spolupráce nebo sebevzdělávání!

Block (2007) popisuje stupně podpory inkluze a realizace pohybových programů, včetně segregovaného (upraveno do českých podmínek in Ješina & Kudláček, 2009). Tyto stupně podpory se staly podkladem pro návrh „Metodického pokynu pro ATV“, který byl na základě iniciativy MŠMT předložen k dalším jednání na konci roku 2019. Úprava a rozšíření těchto stupňů prezentovaných již dříve v odborných a metodických materiálech (Ješina, Kudláček, et al., 2011; Bartoňová & Ješina, 2012) respektuje aktuální legislativní možnosti i aktuální změny ve vzdělávacím systému, včetně propojení škol a školských zařízení s ohledem na vyhlášku 27/2016.

V závislosti na úrovni schopností, dovedností a možnostech žáka se SVP je jeho účast v TV nebo ATV zajišťována formou následujících opatření:

1. zapojení bez podpory a bez modifikace obsahu (běžná TV i ITV);
2. zapojení s úpravou obsahu a podmínek (ATV i ITV);
3. zapojení s využitím peer partnerů/tutorů (ATV i ITV);
4. zapojení s využitím asistenta pedagoga (ATV i ITV);
5. kombinované formy výuky (individuální segregovaná, individuální či skupinová paralelní ATV, běžná ITV);
6. další výuka skupinového charakteru (ATV, zdravotní TV);
7. spolupráce s organizacemi v komunitě školy nebo žáka (segregovaná ATV, výjimečně i

ITV);

8. další výuka segregovaného charakteru (segregovaná ATV, zdravotní TV, léčebná TV).

Absence zařazení žáka se SVP ve společných aktivitách v TV a pohybových programech je vrcholně nežádoucí při inkluzivním procesu jako takovém. Než však přistoupíme k popisu jednotlivých aktivit, je nutné uvést základní postup, který je vhodné respektovat jako vodítko při jakékoliv obdobné činnosti:

- Stanovit si cíle pohybových aktivit – obecné cíle doplněné konkrétními úkoly, které musí respektovat zájmy všech žáků včetně těch se SVP,
- Diagnostikovat motorické i osobnostní kompetence skupiny (včetně žáka se SVP),
- Seznámit se s vnějšími podmínkami – architektonické i sociální bariéry ovlivňující bezprostředně tělovýchovný proces,
- Modifikovat pohybové aktivity pro zapojení všech žáků – na základě diagnostiky kompetencí skupiny a limitů vnějšího prostředí,
- Správně žáky motivovat – především žáky informovat o nutnosti a vhodnosti modifikací, tak aby byla možná participace všech,
- Seznámit žáky s pohybovou aktivitou, vysvětlit organizaci, pravidla,
- Zajistit bezpečnost – kromě běžné fyzické bezpečnosti nezapomínat i na psychickou,
- Řešit nepředvídané situace, akceptovat vývoj a do jisté míry je unikátně přetvořit – je důležité být připraven na flexibilní řešení, která přináší participace žáka s postižením,
- Pedagog by měl v určitý okamžik umět ustoupit do pozadí průběhu pohybové aktivity tak, aby průběh nejenom neutrpěl, ale aby tím byl naopak podpořen.
- Pružně reagovat na průběh pohybové aktivity (např. sportovní nebo pohybové hry), organizovat úpravy nebo změny činností či zapojení jednotlivých žáků.
- Realizovat zpětnou vazbu a ohlédnout se za důležitými body, které ze společné pohybové aktivity pro jednotlivé žáky nebo skupinu plynou.

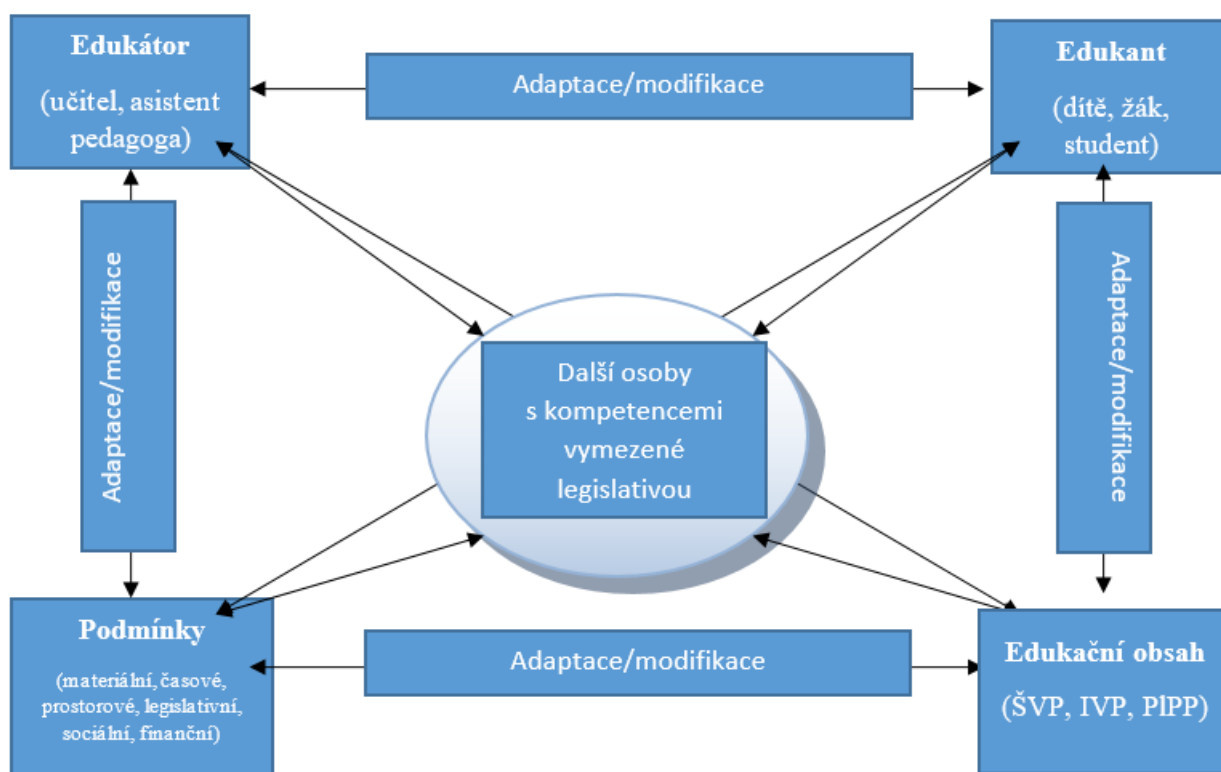
Při samotné aplikaci vycházíme z jednoduchého předpokladu, že člověk dokáže víc, než si myslí. To platí ve vztahu k učiteli (asistentovi pedagoga) i k žákům včetně těch se SVP. Právě v tom spatřujeme neocenitelný přínos tělesné výchovy, jako nositele výzvodných situací, které nutí člověka k osobnostně-sociálnímu rozvoji ve vztahu k ostatním osobám i k sobě samému (Ješina & Kudláček, 2007).

Důležitými termíny v oblasti APA a plánování jsou modifikace (nejčastěji ve smyslu přizpůsobení něčeho) a adaptace (nejčastěji ve smyslu přizpůsobení někomu). Tyto termíny je však možné využívat také jako synonyma. Před jakoukoliv úpravou pohybových aktivit pro vhodné začlenění žáků se SVP je principiálním krokem vydefinovat si aktuální preferované cíle, které vybranou pohybovou aktivitou jako pedagog sledujeme. S respektem k těmto cílům si pak můžeme dovolit modifikace realizovat.

V kinantropologii nejčastěji uvažovaní didaktičtí činitelé („didaktický čtverec“ – např. pedagog, žák, obsah a podmínky) (Frömel, 1975 in Válková, 2010) jsou tedy v kontextu APA doplněni dalšími vstupujícími determinanty. Podoba vstupu těchto determinantů, včetně jejich kompetencí je definována aktuálními legislativními normami. Těmito determinanty myslíme zejména zákonné zástupce žáka (nejčastěji rodiče), pracovníci školského poradenského zařízení

(ŠPZ), případně však v této roli mohou vystupovat i pracovníci další metodické podpory (např. Česká školní inspekce). Elementem, který významně doplňuje tyto činitele, jsou všudypřítomné modifikace/adaptace. Dle naší preferované definice APA (viz Ješina, Kudláček et al., 2011) se jedná o modifikace převážně u obsahu a podmínek a adaptaci u edukátora a edukanta.

Obrázek 1: Model inovovaného edukačního čtverce v ATV

Obsah je vzhledem k individuálním specifikům např. osob se zdravotním postižením nutné často modifikovat. Dle výsledků projektu THENAPA (Van Coppenolle et al., 2004) může být modifikována každá pohybová aktivita. Pohybová aktivita by měla být realizována s pochopením specifických potřeb plynoucích ze zdravotního postižení a může tedy vyžadovat modifikace v následujícím:

- Náradí, náčiní: využití míčů různých velikostí, které mohou být vyrobeny z různých materiálů.
- Prostředí: snížení výšky sítě; zmenšení velikosti hřiště.
- Úkol: zjednodušení aktivity, modifikace cíle – volejbal, kde žák s postižením hraje vsedě.
- Pravidla: tenisový míček může před odehráním dopadnout na zem dvakrát (prodloužení času potřebného k odehrání míčku).
- Instrukce: přizpůsobení se rozumovým schopnostem žáků – jednoduché a krátké instrukce, redukce na pouze jednu informaci v daném čase, volba přímého pohybu

namísto pohybu v kruhu (Van Coppenolle et al., 2004).
Válková (2010) rozděluje, a tím i akcentuje modifikace (adaptace) zejména v následujících oblastech:

- komunikace;
- metody práce, metody učení, postupy;
- obsah činnosti, programu, sportu;
- podmínky: přístup do prostředí, vlastní prostředí činnosti, pomůcky, náčiní;
- pravidla.

V souladu s Válkovou uvádějí Ješina, Kudláček et al. (2011) pro jednotlivé oblasti již praktické příklady modifikací pro realizaci APA nejčastěji organizovaného charakteru ve sportovních, pohybových, soutěživě nebo kreativně zaměřených hrách. Pro další pohybové aktivity uplatnitelné v různých organizačních a vzdělávacích formách byly později vypracovány metodické listy (Ješina, 2020).

Komunikace

Způsob komunikace musíme volit s ohledem na jedinečnost osobnosti toho, s kým komunikujeme. Musíme si uvědomit, že při realizaci volnočasových pohybových aktivit zdaleka nekomunikujeme pouze verbálně. Některá předem dohodnutá gesta se dokonce stala standardním prostředkem komunikace v rámci např. sportovních nebo pohybových her, což částečně napomáhá inkluzi např. žáků se sluchovým postižením. Komunikace musí být nejen přiměřená, ale nesmí u osob se speciálními potřebami vyvolávat pocit, že jsou kvůli svému postižení upřednostňováni. Poměrně zdařile lze pro komunikaci využívat nejmodernější komunikační technologie.

Zapojení pedagogů

Zapojení pedagoga a dalších podpůrných osob může být pro inkluzivní programy s využitím pohybových aktivit za určitých okolností klíčové. Okolnostmi máme na mysli především typ a hloubku postižení, vnější podmínky, jako je prostředí a charakter konkrétních činností. Pokud mluvíme o zapojení dalších osob, máme tím na mysli především asistenta, instruktory (případně jiného externího pracovníka) nebo vrstevníky (zejména ve školním prostředí častěji označovaní jako peer tutoři). Zapojení může mít podobu asistence (tedy podpory či pomoci), ale také společného partnerského spojení, např. v pohybových či jiných hrách. Měli bychom stále mít na paměti, že jedním z cílů je sociální začlenění a být vědom toho, že by mohl být on sám bariérou celé sociální interakce.

Obsah

Úprava objemu a intenzity zatížení ve vztahu k zařazování intervalů odpočinku je jednou z klasických možností modifikací pohybových aktivit. Např. ve vztahu k jedinci s tělesným postižením je nutné sledovat především možná zdravotní rizika a případné kontraindikace pohybových aktivit, jako je spasmus svalů, celková fyzická únava, vliv na kardiovaskulární aparát.

Role hráče (žáka) je velmi důležitá vzhledem k jeho psychické spokojenosti s participací v pohybové aktivitě a z hlediska sociálního statutu ve skupině. Naší snahou by mělo být vytvoření podmínek pro co největší možnost zapojení jedince se speciálními potřebami do herní činnosti. V případě, že přímé zapojení jako hráče není možné, můžeme zvážit další možnosti (rozhodčí, poradce, supervizor, pomocný rozhodčí, organizátor, živá meta, záchrana).

Způsob lokomoce (pohybu) je samozřejmě nezbytnou součástí pohybové aktivity. Nejpřirozenější je chůze a běh, ale můžeme zařadit i několik dalších (pohyb vsedě, vleže, plazení, chůze po čtyřech, skoky, poskoky po jedné končetině, kombinace uvedených způsobů). Změny pohybu můžeme zařadit a kombinovat i v průběhu pohybové aktivity. Všichni hráči se nemusí pohybovat stejně, to se týká např. i pohybových her. Takto výraznou změnu v lokomoci již považujeme za změnu obsahu, která může vést až k vytvoření APA vytvořené primárně pro osoby se zdravotním postižením (např. power soccer, volejbal vsedě, fuli-fuli aj.) (Ješina, Kudláček, et al., 2011).

Celkovou modifikaci pravidel či změnu motorického úkolu považujeme za způsob změny specifické pohybové aktivity v jinou. Je však nutné respektovat sledované cíle. Zde se nejlépe projeví kreativita a kapacita pedagoga (instruktora). Jednoznačnou podmínkou je také vnitřní motivace.

Podmínky

Prostor (místo, velikost, vymezení prostoru pro pohyb) je dalším faktorem, který musíme při volnočasových aktivitách zohlednit. Prostor musí být bezbariérový, snadno dosažitelný. Velikost zvolené plochy by měla odpovídat počtu a specifikům hráčů (např. s mentálním či zrakovým postižením), především kvůli bezpečnosti, ale i intenzitě zatížení, možnosti pohybu na vozíku, popř. musí být vhodně ohraničena pro participaci jedince se zrakovým postižením. Velikost hřiště přímo ovlivňuje interakci žáků, stejně jako množství aktivních zásahů do dané PA. Vymezení prostoru pro pohyb je nezbytné především z bezpečnostních důvodů, dále pak také z důvodu samotné frekvence zapojení jedince se speciálními potřebami do pohybové aktivity. Například osobě na vozíku omezíme možnost vjezdu do území pod košem při basketbalu nebo naopak omezíme možnost vstupu ostatním stojícím hráčům.

Počty účastníků ve skupině lze upravit podle potřeb. Víme například, že někteří účastníci jsou pohybově zdatní. V tom případě k nim zařadíme např. hráče s postižením. Lze také upravit počet účastníků PA tak, že např. v jednom družstvu navýšíme počet hráčů, abychom výkonnostně týmy navzájem přiblížili.

Náčiní (druh, tvar, velikost, množství, hmotnost) může být pro některé jedince se speciálními potřebami zásadní. Zdaleka však nejde jen o ozvučené míče v případě osob se zrakovým postižením. Ani při integraci jedince s tělesným postižením nesmíme zapomínat na používání různých typů sportovního náčiní. Například jedinec s dětskou mozkovou obrnou lépe manipuluje s velkým lehkým míčem než s těžkým a malým. U osob s mentálním postižením zvažujeme také barevnost a tvar použitého náčiní. Je možné využít specifických tvarů tohoto náčiní a nepoužívat je pouze jako náhradu za míč. Malá švihadla můžeme nahradit delším lanem pro celou skupinu atp.

Čas na aktivitu patří mezi klasické možnosti modifikace pohybových aktivit. Jedná se o možnost ovlivnění celkové dynamiky, intenzity i koncentrace emocí. Čas je také důležitý s

ohledem na zdravotní rizika, například ve spojení se svalovou únavou či jednostranným dlouhodobým zatížením žáků s ohledem na motorické stereotypy a zatížení mimo TV.

Vzdálenost, výška, velikost, množství cílů (košů, branek aj.) je přímo závislé na úrovni dovedností hráčů. Přímo se nabízí kombinace tohoto principu s některými dalšími, jako třeba se způsobem a množstvím získávání bodů. Efektu dosáhneme i zvýšením počtu branek, čímž vytvoříme podmínky pro větší možnost úspěchu. Lze také například využít kombinovaných košů – na nižší hází hráč se speciálními potřebami a na vyšší ostatní.

Využití sportovně-kompenzačních (aplikovaných, modifikovaných) pomůcek je v některých případech komplikovaný aspekt, ale často naprosto nezbytný. Existuje řada kompenzačních pomůcek (sportovní halový vozík, handbike, tandemové kolo, tříkolka, sledge, ozvučený míč aj.), přičemž je možné využít jen jednu z nich nebo pomůcky kombinovat. Při jejich uplatnění je nutné myslet na bezpečnost všech zúčastněných.

Způsob a množství získaných bodů modifikujeme v případě, když hrozí možnost, že šikovnější hráči ty méně šikovné do pohybových aktivit nezapojí. V tomto případě můžeme zařadit pravidlo, které umožní potenciálně méně bodujícím (vybraným) hráčům násobit body za splněný úkol. Například pokud se určenému žáku podaří vhodit koš, počítá se za 5 bodů. Existuje i možnost zvýhodnění hráče se speciálními potřebami (ale nejen jeho), například v případě skórování nebo dosažení gólu, čímž dále získává na významu jeho postavení v týmu. Stejně tak zvýhodníme i vybraného hráče protějščího týmu. Pozor však na jeho opakované určení. Ačkoliv jednáte jednoznačně s vidinou pozitivního dopadu na skupinu, efekt může být opačný – proto doporučujeme střídání těchto hráčů. Zároveň lze rozšířit možnost bodování tím, že je neomezíme pouze na vstřelení koše, ale poskytneme možnost získat body i vhozením do obroučky, desky, na základě určeného počtu přihrávek bez přerušení apod.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

4 Relevantní multimediální podpora

Obrázek 2: Webinář věnovaný zařazování žáků se SVP do ITV

Obrázek 3: Webinář věnovaný psycho-sociálnímu rozměru inkluzivní TV

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Obrázek 4: Postavení mimo hru – dokument věnovaný ITV

Obrázek 5: QR kód videa o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u mladších žáků s tělesným postižením (Vyhlídal, et al., 2011)

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Obrázek 6: QR kód videa o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u mladších žáků se zrakovým postižením (Vyhlídal, et al., 2011)

Obrázek 7: QR kód videí o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u starších žáků s tělesným postižením (Vyhlídal, Janečka, et al., 2011).

Obrázek 8: QR kód videí o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u starších žáků s tělesným postižením (Vyhlídal, Janečka, et al., 2011).

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Obrázek 9: QR kódy videí o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u starších žáků se zrakovým postižením (Vyhlídal, Janečka, et al., 2011)

Obrázek 10: QR kódy videí o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u starších žáků se zrakovým postižením (Vyhlídal, Janečka, et al., 2011)

Obrázek 11: Příklad dobré praxe – účast žáka se SVP na zimním lyžařském kurzu

Obrázek 12: Příklad dobré praxe – účast žáka se SVP na mimoškolních plaveckých aktivitách

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Obrázek 13: Příklad dobré praxe – systémová podpora celé školy

Obrázek 14: Příklad dobré praxe – uplatnění know-how ze seminářů věnovaných ITV

Obrázek 15: QR kód zásad komunikace s žákem s PAS při ITV

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Obrázek 16: Vzdělávací programy pro podporu ITV – PŠD a pÁPÁ hrátky

Obrázek 17: Vzdělávací programy pro podporu ITV – PŠD a pÁPÁ hrátky

5 Desatero pro pracovníky v oblasti inkluzivní TV

Ondřej Ješina a Jitka Vařeková (2016) pro Českou asociaci aplikovaných pohybových aktivit.

Téměř vše co, se na přelomu 20. a 21. století v oblasti aplikovaných pohybových aktivit (APA), zejména pak na vysokoškolské úrovni, ale i v praxi v oblasti volného času, školní tělesné výchovy a v rámci Českého hnutí speciálních olympiád v České republice odehrálo, nese výraznou stopu práce profesorky Hany Válkové. I zde jsme se tomu nevyhnuli a původní desatero bylo pouze převedeno drobnými stylistickými úpravami pro potřeby inkluzivní tělesné výchovy (ITV).

Motto

I když si člověk jde svou cestou, má často rád, když ví, kam jde, po čem jde, jestli tudy šel první nebo ne, s kým jde nebo proč tam jde. Desatero (zásad) může být vhodným průvodcem při hledání rozhodnutí v práci i životě. Někdy nám tento návod umožní se dříve zamyslet, než konat a zvyšuje šanci, že tak učiníme správně.

Ondřej Ješina a Jitka Vařeková

(původně pro Českou asociaci aplikovaných pohybových aktivit)

Flexibility! **Bud' připravený pružně reagovat!**

Být flexibilní aneb „Be flexible“ – být připravený pružně a kreativně reagovat na změny, které práce v oblasti ITV přináší.

Accept differentness as normality! **Jinakost vnímej jako normu, nikoli jako překážku!**

Vnímat jinakost jako normu, nikoliv jako překážku nebo důvod k neposkytnutí služby, partnerské nebo profesní podpory.

Cooperation! **Spolupracuj s dalšími odborníky!**

Spolupracovat s ostatními odborníky (psychology, fyzioterapeuty, lékaři, protetiky, sociálními pracovníky). Pedagog v ITV se nesmí stydět požádat o radu i ostatní spolupracovníky, případně je ke spolupráci vyzvat.

(Im)possible? **Téměř vše je možné!**

Jen málo věcí je (ne)možných – neznamená to, že každá aktivita je pro všechny. Je však možné hledat cesty tak, abychom došli k vytyčenému cíli.

Locomotion! **Hýbej se, bud' aktivní!**

Pohyb je život aneb „Chvála pohybu“ – pokud není možné pohyb ani na základě modifikací samostatně provádět, pak je možný s asistencí, případně se hýbe okolí. Pohyb není jen lokomoce, ale lze jej vnímat i jeho duchovní nebo sociální rozměr. Důležité je nezůstat nečinný samostatně v prostoru.

Identify the qualities! **Nepodceňuj ani nepřeceňuj!**

Nepřeceňovat ani nepodceňovat. Hledat v žácích to, co jsou a ne to, co nejsou. Mít přiměřená očekávání. Nedávat jim vlastnosti, které nemají.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Take money! Dobrovolnictví není nevolnictví! Brát odměnu za práci není nemravné.

Dobrovolnictví není nevolnictví, zaměstnání není příživnictví. Být ochoten a připraven plnit dle možností a podmínek několik z pedagogických pracovních rolí a pozic. Někdy v pozici externího, jindy interního zaměstnanec v pracovně-právním vztahu. Není nemorální požadovat za odvedenou práci finanční odměnu a to ani formou DPP. Jedná se nejen o profesní (tedy profesionální) vztah s potenciálem kvalitně odvedené práce, ale často i legislativní nutnost.

Adaptability! Hledej řešení jak věci zvládnout, přizpůsobuj podmínky!

Nehledáme důvody proč ne, ale hledáme řešení aneb „Každý jedinec je výzva“ – programy upravujeme s ohledem na potřeby žáků a přizpůsobujeme podmínky.

Total safety! Snaž se vždy zajistit naprostou bezpečnost všech zúčastněných!

Bezpečnost je na prvním místě. Aktivita (programy, kurzu) musí být obsahově vhodně aplikovány a to s ohledem na fyzické i duševní zdraví a potřeby žáků. Musí být přiměřené, motivující a inspirující, smysluplně vedené.

Education! Stále se vzdělávej!

Nespokojit se s tím, co vím – stále se vzdělávat. Pedagog v ITV na jakékoli úrovni by měl mít přiměřené sebevědomí, ale zároveň si být vědom limitů svých profesních kompetencí, být pokorný. Nebýt přesvědčen jen o své pravdě, umět přemýšlet a někdy i pochybovat. Vzdělávat se, zjišťovat novinky, trendy, stejně tak jako umět přijímat konstruktivní kritiku a nápady ostatních zainteresovaných osob.

Referenční seznam

- Bartoňová, R., & Ješina, O. (2012). *Individuální vzdělávací plán ve školní tělesné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Block, M. (2007). *A teacher's guide to including students with disabilities in general physical education (4th ed.)*. Maryland: Paul H. Brooks Publishing Co.
- Ješina, O. (ed.). (2020). *Metodické listy vybraných aplikovaných pohybových aktivit*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Ješina, O., Bartoňová, R., Gebauer, A., Rybová, L., Kučera, M., & Vyhlídal, T. (2011). Konzultant aplikovaných pohybových aktivit jako poradenský pracovník pro školní tělesnou výchovu. *Česká kinantropologie*, 15(4), 95-106.
- Ješina, O., & Kudláček, M. (2007). Modifikace pohybových a sportovních her pro osoby s TP. In M. Kudláček, O. Ješina, I. Machová, J. Válek. *Aplikované pohybové aktivity pro osoby s tělesným postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Ješina, O., & Kudláček, M. (2009). Modifikace pohybových aktivit pro participaci dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením v integrované školní tělesné výchově. *Speciální pedagogika*, 19(3), 227–237.
- Ješina, O., Kudláček, M., Janečka, Z., Kukolová, P., Nekudová, B., Němcová, D.,..., & Štěrbová, D. (2011). *Aplikovaná tělesná výchova*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Ješina, O., Vařeková, J. (2016). Desatero pro pracovníky v oblasti APA. Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi, 7(1). Retrieved from: <https://www.apa.upol.cz/archivcasopisu/2016-7-1>.
- Kudláček M. (2008). Inclusion of children with physical disabilities in physical education, recreation and sport. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Kudláček, M., & Ješina, O. (2013). *Integrovaná tělesná výchova, rekreace a sport*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Kudláček, M., Baloun, L., & Ješina, O. (2018). The development and validation of revised inclusive physical education self-efficacy questionnaire for Czech physical education majors. *International Journal of Inclusive Education*, published online. DOI: 10.1080/13603116.2018.1451562.
- Kudláček, M., & Ješina, O. (2008). *Integrace žáků s tělesným postižením do školní tělesné výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Válková, H. (2010). Kudy na to? O motorické kompetenci a principech adaptací v APA. *Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi*, 1(2), 31-39.
- Van Coppenolle, H., et al. (2004). "Adapt" – Společné evropské kurikulum základů aplikovaných pohybových aktivit a sportu osob se zdravotním postižením. THENAPA [CD-ROM].

Seznam obrázků

Obrázek č. 1. Ješina, O. (2020). Model inovovaného edukačního čtverce v ATV.

Obrázek 2: Anonymus. (n.d.). QR kód webináře věnovaného zařazování žáků se SVP do školní TV. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=jx0l6dCw-Zw>.

Obrázek 3: Anonymus. (n.d.). QR kód webináře věnovaného psycho sociálnímu rozměru inkluzivní TV. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=ZS15LO-tfbo&t=1s>.

Obrázek 4: Anonymus. (n.d.). QR kód Postavení mimo hru – dokument věnovaný ITV . Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=v3mSxQS-yps&t=323s>.

Obrázek 5: Anonymus. (n.d.). QR kód videa o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u mladších žáků s tělesným postižením. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=9gD1TqsodLI>.

Obrázek 6: Anonymus. (n.d.). QR kód videa o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u mladších žáků se zrakovým postižením. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=aLHW95kj7QA>.

Obrázek 7: Anonymus. (n.d.). QR kódy videí o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u starších žáků s tělesným postižením. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=-3JZyFVeT04&t=2s>.

Obrázek 8: Anonymus. (n.d.). QR kód videí o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u starších žáků s tělesným postižením. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=mCMmvsF5Q8w&t=21s>.

Obrázek 9: Anonymus. (n.d.). QR kódy videí o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u starších žáků se zrakovým postižením. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=-my59slnVo&t=10s>.

Obrázek 10: Anonymus. (n.d.). QR kódy videí o inkluzivních pohybových programech v MŠ a u starších žáků se zrakovým postižením. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=TjrRJKuPJKY&t=10s>.

Obrázek 11: Anonymus. (n.d.). QR kód Příklad dobré praxe – účast žáka se SVP na zimním lyžařském kurzu. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=m8X_rqC915c.

Obrázek 12: Anonymus. (n.d.). Příklad dobré praxe – účast žáka se SVP na mimoškolních plaveckých aktivitách. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=uVrlEyVO4ek&t=5s>.

Obrázek 13: Anonymus. (n.d.). Příklad dobré praxe – systémová podpora celé školy. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=-Icyc2lQbNY>.

Obrázek 14: Anonymus. (n.d.). Příklad dobré praxe – uplatnění know-how ze seminářů věnovaných ITV. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=qbEi9g7LTDE&t=4s>.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Obrázek 15: Anonymus. (n.d.). QR kód zásad komunikace s žákem s PAS při ITV. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=nlut3QVT5cQ>.

Obrázek 16: Anonymus. (n.d.). Vzdělávací programy pro podporu ITV – PŠD a pÁPÁ hrátky. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=hGJkmcGdteo&t=1s>.

Obrázek 17: Anonymus. (n.d.). Vzdělávací programy pro podporu ITV – PŠD a pÁPÁ hrátky. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=sZeczjaqRjU>.